

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Анна Станева
Юридически факултет
Софийски университет „Св. Кл. Охридски“

ОТНОСНО конкурс за „Доцент“ в професионално направление 3.6 Право (Гражданско и семейно право) в Юридическия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, обявен в ДВ, бр. 57 от 26.06.2020 г., с единствен кандидат гл. асистент д-р Венцислав Людмилов Петров

Със Заповед № РД 38-255/06.07.2020 г. на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури за провеждане на конкурс за доцент по професионално направление 3.6 Право (Гражданско и семейно право) в Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“, обявен в ДВ, бр. 57 от 26.06.2020 г. Единствен кандидат в конкурса е гл. асистент д-р Венцислав Людмилов Петров.

1. Биографични бележки

Венцислав Людмилов Петров е роден през 1985 г. Завършва специалност „Право“ в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ през 2009 г. През 2011 г. завършва в същия факултет, специалност „Международни отношения“, магистърска програма „Частни отношения с презгранични последици в ЕС“.

От 01.09.2011 г. заема академичната длъжност „асистент“ в Катедрата по Гражданскоправни науки към Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2015 г. получава научната степен „доктор по право“ като защитава дисертационен труд на тема „Отмяна на отказа от наследство от кредиторите на наследника“. От 27.11.2015 г. заема академичната длъжност „гл. асистент“ в катедрата по Гражданско и семейно право към ЮФ на СУ. От 2016 г. заема академичната длъжност „асистент“ в Юридическия факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, а от 2017 г. е гл. асистент в същия факултет.

От 2011 г. е вписан като адвокат към Софийската адвокатска колегия.

В Юридическия факултет на Софийския университет кандидатът води упражнения по Семейно и наследствено право, Гражданско право – обща част и по Облигационно право с натовареност, значително надвишаваща изискванията. Във ВТУ чете лекционен курс по Семейно и наследствено право пред студентите от специалност „Право“ в редовна и задочна форма на обучение, както и лекционен курс по Семейно право пред студенти от специалност „Социални дейности“. Води семинарни занятия по вещно право.

2. В конкурса за доцент Венцислав Петров участва с монографията „Наследяване на задължения и отговорност за завети“, отпечатана от издателство „Сиела“ през 2020 г., както и с 14 статии, публикувани след защитата на докторската дисертация.

2.1. Монографията „Наследяване на задължения и отговорност за завети“ е в обем 435 страници и се състои от увод, четири глави и заключение.

Представеният труд разглежда материя, която не е изследвана в цялост в българската литература. Затова положителен сам по себе си е фактът, че се касае за първото монографично изследване по темата.

Първата глава, озаглавена „Развитие и обща характеристика на наследяването на задължения“ обхваща историческото развитие на института от древното римско право, през Средновековието до европейското право през 17-20 в., както и развитието на наследяването на задължения в българското право. Авторът е обърнал особено внимание на изследвания въпрос в римското право, като е проследил развитието на вижданията относно наследяването на дългове на починалото лице – от разбирането за продължаване на неговата личност до концепцията за универсалното правоприемство. Той стига до извода, че наследяването на задължения предхожда като идея прехвърлянето на дълг чрез сделка между живи.

В първата глава са включени и раздели, посветени на правната същност на наследяването на задължения, фактическият му състав и отграничаването от сходни фигури. Авторът очертава наследяването на задължения като способ за промяна на носителя на едно задължение *mortis causa* чрез осъществяване на общо правоприемство. За разлика от прехвърлянето на задължение между живи, когато е необходимо съгласие на страните, при наследяването на дълг титулярът се променя, дори и наследодателят и наследникът да не знаят за съществуването му. Авторът прави опит да приложи делението на способите за придобиване на права на първични и производни и към задълженията. Така като наследяването им е характеризирано като производен способ, доколкото задължението трябва да е съществувало в патримониума на наследодателя, за

да премине към наследника. Макар въвеждането на това деление да е интересно, не мисля, че е уместно. Касае се за познато деление на придобиването на субективни права съобразно определени критерии. При задълженията, както сам авторът посочва, критериите са различни. При това положение, използването на същите термини може да внесе само объркване, а самото деление не допринася с нищо за разбиране на наследствените задължения.

Авторът приема, че фактическият състав на придобиване на наследствено задължение е сукцесивен и включва три елемента, когато е приложима системата на приемане, и два – при системата на отказа. Анализирайки наследимостта на някои задължения, авторът стига до правилен според мен извод относно задължението на изпълнителя по договор за изработка, когато той не е сключен с оглед на личността. Приема, че чл. 269 ЗЗД, който за преминаване на задължението към наследниците изисква тяхното съгласие, всъщност показва, че се касае за сключване на ново споразумение между възложителя и наследника за изпълнение на възложената на наследодателя работа.

Втората глава очертава задълженията, които се включват в наследството. Обобщението, което авторът прави, е, че в наследството се включват имуществени „наследими“ задължения, като счита за неточна широко разпространената теза, че в наследството се включват имуществени „прехвърлими“ права и задължения. Неточността според автора е свързана с правото на наследяване, което, макар и непрехвърлимо чрез сделка между живи, е наследимо. Задължения с подобна характеристика не са открити в действащото право. Струва ми се, че определянето на задълженията, които се включват в наследството, като наследими, е кръгово определение, което не следва да бъде възприето. Всъщност именно наследимостта подлежи на обяснение. Липсата на пълна точност на един термин, в случая „прехвърлим“, не означава, че той трябва да бъде заменен с друг, който е напълно верен, но, затова пък, лишен от съдържание.

Авторът разглежда някои особени случаи на наследяване на задължения – наследяването на предприятие, на дружествен дял, на задължения по договор за издръжка и гледане и пр. Относно прехвърлянето на предприятие чрез завещание авторът подкрепя разбирането, че се касае за частно правоприемство – завет, при който заветникът става носител на включените в предприятието задължения. Макар че описва възможните обяснения на това явление, авторът избягва да се присъедини към някое от тях. Относно поемането на предприятие, уредено в чл. 60, ал. 2 ТЗ, авторът също очертава противоположните мнения, като изглежда счита за правилно включените в

предприятието права и задължения да преминават в патримониума на поелия го наследник, но констатира, че е необходима промяна в закона, предвиждаща даване на съгласие от останалите наследници в определена форма, за да се постигне този ефект.

Глава трета е озаглавена „Субекти, върху които преминава задължението след смъртта на носителя му“. Тук авторът подчертава, че, за да стане носител на задълженията на наследодателя, едно лице трябва да има качеството на наследник по закон, по завещание или по договор за наследяване (когато такъв е предвиден в съответното законодателство). Задължения придобива и държавата в случаите по чл. 11 ЗН. Направен е анализ относно разграничаването между общо и частно завещателно разпореждане, като авторът се противопоставя на разбирането, че трябва да се тълкува единствено волята на наследодателя, изразена в завещателния акт. Относно делбата, извършена приживе чрез завещание, приема, че, макар видимо да изглежда като съвкупност от завети, всъщност се касае за общо завещателно разпореждане, което разпределя и задълженията между наследниците по завещание. Разгледано е и правното положение на държавата в случаите на вакантно наследство, като авторът чрез исторически и сравнително-правен анализ подкрепя разбирането, че тя придобива наследството не в качеството на наследник, а в качеството на суверен.

В същата глава е разгледан въпросът за заветниците и дали те могат да бъдат обременени със задължения, включени в наследството. Анализирайки няколко фигури, които могат да породят този въпрос, авторът стига до извода, че единствената ситуация, в която заветник придобива и задължения, е при завет на съвкупност – предприятие или наследство. Интересен анализ е направен на разпоредбите на чл. 66, ал. 2 и чл. 68 ЗН – хипотези, в които кредиторите, които не могат да бъдат удовлетворени от наследниците, търсят изпълнение от заветниците. Правилно авторът приема, че в разглежданите текстове законът не предвижда отговорност на заветниците за задължения, а осигурява своеобразна привилегия за удовлетворяване от наследствената маса на кредиторите на наследството преди заветниците. Правното положение на общината при вакантно наследство се оприличава на това на заветник, като основателно се препоръчва *de lege ferenda* изрично да бъде уредено прилагането на чл. 66, ал. 2 и 68 ЗН и спрямо общината.

Глава четвърта разглежда последиците от наследяването на дълг и отговорността за завети. Авторът приема, че наследственото правоотношение се прекратява с приемане на наследството и следователно придобитите от наследника задължения не са елемент от неговото съдържание, а част от гражданските правоотношения, страна по които е бил наследодателят

приживе. Обосновава, че задълженията преминават към наследника в същия вид и съдържание, каквито са имали като част от патримониума на наследодателя. Променя се само титулярът на задължението. Авторът констатира, че българското право не допуска възможност задълженията да преминат към наследниците в съотношение, различно от наследствения им дял. Приема, че е възможно чрез завещание наследодателят да натовари определен наследник с изпълнението на едно задължение, но такова волеизявление няма действие спрямо кредитора, който може да иска изпълнение от всички наследници, пропорционално на дяловете им.

Относно обема на отговорността на наследника авторът приема, че неограничената отговорност е правило в българското законодателство и намира за неуместни препоръките *de lege ferenda* в обратния смисъл. Ограничената отговорност у нас е изключение, което е приложимо само в изрично предвидените случаи. Разгледани са случаите, в които законът ограничава отговорността на определени категории лица – съгласно чл. 61, ал. 2 ЗН това са недееспособните, държавата и обществените организации. Авторът намира, че ограничената отговорност на „обществените организации“, каквото и съдържание да бъде вложено в този термин при действащото законодателство, няма основание в съвременната обстановка. Препоръчва изрично да бъде предвидено, че ограничената отговорност на държавата се отнася само в случаите по чл. 11 ЗН, но не и когато тя е наследник по завещание. Авторът се спира и на начина, по който възниква ограничената отговорност за различните категории субекти. По отношение на държавата правилно се посочва, че тя получава вакантното наследство по силата на закона, без да е необходимо нечие волеизявление за приемане на наследството, нито предприемането на действия за извършване на опис. По отношение на недееспособните ограничението на отговорността също настъпва независимо от това дали е направено приемане по опис, макар че тук приемане е необходимо. Срокът за приемане по опис е неприложим по отношение на недееспособните, като започва да се прилага едва след отпадане на недееспособността, ако до тогава то не е извършено. Авторът се спира и на спорния въпрос дали ненавършилите пълнолетие могат да приемат наследство чрез конклюдентни действия, като основателно подкрепя разбирането, че това е допустимо.

Важен е въпросът в какво се изразява ограничената отговорност – дали става дума за отговорност *с наследеното имущество* или отговорност, ограничена по стойност *до стойността на това имущество*. Авторът извлича множество аргументи от действащия и отменения ЗН, както и сравнително-правни, за да обоснове извода, че приелият по опис наследник отговаря само с наследените

активи. Намира, че приемането по опис води до отделяне на наследеното имущество от това на наследника. По-нататък стига до извода, че ограничението на отговорността се проявява само при принудително изпълнение – при предявен иск срещу наследника, приел по опис, той следва да бъде уважен изцяло (стига всички предпоставки за това да са налице), а приемането по опис да бъде съобразено едва в изпълнителния процес, като съдебният изпълнител ще преценява кое е наследеното имущество, по отношение на което може да се насочи изпълнението. От това свое разбиране авторът отстъпва, когато става дума за отговорността на държавата (с. 267).

Това разбиране на автора според мен не следва да бъде споделено. Вярно е, че има аргументи в негова полза, но има и такива в подкрепа на преобладаващата обратна теза, които авторът недооценява. Освен това, част от наведените от автора аргументи в подкрепа на собствената му теза, са изкуствени и според мен неверни, например обосновката, че при възприетото разбиране на ограничената отговорност по-добре били защитавани интересите на приелия по опис наследник и особено на недееспособните (с. 290-292). Ограничението на отговорността по стойност не било достатъчно, защото някои вещи можели да са по-ценни (без оглед стойността) – примерите са неподходящи, защото длъжникът в изпълнителния процес може да предложи друга вещ, както и да възрази за несъразмерност на изпълнението (ако, както е даден пример, се изпълнява върху жилището на детето, невключено в наследството, вместо върху някоя от наследените вещи).

Без да влизам в собствен анализ, бих изтъкнала два момента: Първо, следва да бъде отчетен текстът на чл. 66, ал 1 ЗН, който говори за реда, по който наследникът, приел по опис, „плаща“ на наследниците и заветниците и предвижда, че това става по реда на предявяване на вземанията им. Очевидно е, че тук става дума за доброволно изпълнение от страна на наследника и за плащане, а не напр. за „предаване“ на част от наследственото имущество на кредитора вместо изпълнение. Този текст авторът е зачел косвено, като е приел, че ограничената отговорност във вида, в който той я разбира, е приложима само при принудително изпълнение. И това е вторият извод, който не мога да приема. Едва ли има разум в това, ако изпълнява доброволно, наследникът да бъде в по-тежко положение, отколкото при принудително изпълнение. Ако е така, излиза, че законът стимулира неизпълнението, за да се стигне след съответната съдебна процедура до изпълнителен процес и едва тогава да се приложи ограничението на отговорността. Нещо повече, макар и приел по опис, оказва се, че наследникът ще бъде осъден за целия дълг (съответен на дела му от наследството), поради което, дори на този етап той няма интерес да изпълни доброволно. Накрая, при този подход се стига до

недопустимото според мен разминаване между присъдения размер в съдебното решение и изпълнителния лист и размера, до който съдебният изпълнител има право да изпълнява. Това положение, съчетано с тезата (цитирана в долния абзац), че описът може да не бъде съставен при приемането по опис, а в по-късен (и неясен) момент, правят положението на наследниците и кредиторите неясно и изключително несигурно.

Авторът се спира и на самото извършване на приемане по опис. Посочва, че то винаги е изрично. Основателно отхвърля застъпването виждане, че лице, което е приело направо, може впоследствие, ако законовият срок не е изтекъл, да заяви, че приема по опис. Приема, че фактическият състав на приемането по опис, е завършен и ограничаването на отговорността е настъпило с вписване на приемането по опис в книгата по чл. 49 ЗН. Извършването на описа не е елемент от фактическия състав на приемането; описът може да не бъде извършен или да бъде извършен по-късно. Затова авторът отрича съдебната практика, според която съдът трябва първо да постанови да се състави опис и след това да постанови вписване на определението за приемане по опис. Според мен разбирането, че съставянето на опис не е част от фактическия състав на приемането по опис, не се основава на закона. Ако описът не е необходим, какво е значението на чл. 64 ЗН, предвиждащ, че наследникът е длъжен да посочи на съда всички известни нему наследствени имоти, за да се впишат в описа, като в противен случай губи изгодите от приемане по опис. Сред аргументите в полза на отлагане на описа авторът изтъква, че не трябвало да се забавя моментът, от който настъпва ограничението на отговорността. Това също е неприемливо – моментът е винаги от откриване на наследството, а до вписване на приемането, дори и забавено от извършването на описа, няма нито неограничена, нито ограничена отговорност, т.е. няма нужда да се бърза.

Следва да бъде подкрепено разграничението, което авторът прави, между наследяването на задължения и отговорността за завети. Правилно е разбирането, че при завет за индивидуална вещь заветникът става неин собственик с приемане на завета, стига завещателят да е бил собственик към момента на смъртта си. В противен случай заветът е нищожен. Основателно авторът изключва възможността за прилагане по аналогия на последиците при продажба на чужда вещь.

Задълбочен и полезен е анализът на системите за ликвидиране на наследствените задължения и изтъкнатите недостатъци в децентрализираната система, възприета у нас. Заслужава подкрепа предложението *de lege ferenda* за въвеждане на централизиран ред за ликвидиране на наследството.

2.2. Представени за участие в конкурса статии

Част от статиите разглеждат въпроси, включени в обсъжданата монография, но повечето имат за предмет други теми от наследственото право и от други гражданскоправни области. Характерно е, че авторът се заема предимно с въпроси, които нямат единно решение в теорията и практиката, като търси и обосновава правилното според него разбиране, което в повечето случаи може да бъде споделено. В две статии подлага на основателна критика проекта за Закон за физическите лица и мерките за подкрепа.

3. Обща оценка на трудовете

В оценяваните трудове авторът показва зрялост и задълбочено познаване на всички части на гражданското право. С последователна логическа мисъл той анализира всеки разглеждан въпрос и обосновава тезите си. Използвайки много богата правна литература, авторът борави с цитираните произведения коректно, без обаче да се бои да се противопоставя и на утвърдени авторитети. Произведенията са структурирани логично, по начин, позволяващ да бъде анализиран разглеждания въпрос всестранно и пълно. Авторът обръща внимание не само на теоретичния анализ, но търси и практическата полезност на застъпваните разбирания.

Отбелязаните в предходното изложение по-важни авторски разбирания, в преобладаващата си част могат да бъдат окачествени като приноси, тъй като част от тях не са били изрично формулирани в литературата, а дори и там, където авторът приема едно вече съществуващо становище, той стига самостоятелно до съответния извод в резултат на задълбочен анализ, вкл. исторически, на правната уредба у нас и в други държави, на съдебната практика по разглежданата тема, както и на аналитично обсъждане на цялата достъпна литература.

Повечето застъпени от автора тези следва да бъдат подкрепени. Несъгласията си на места съм изразила по-горе в т. 2.1. Но, дори и рецензентът да има различно мнение, това само показва, че авторът е способен да влиза в полемики, разглеждайки сложни и многопластови въпроси, което само по себе си е постижение.

Направени са множество предложения *de lege ferenda*, повечето от които бих подкрепила.

Авторът анализира и цялата достъпна му съдебна практика и прави уместни предложения за подобряване на законовата уредба.

4. Преподавателска дейност

Както бе посочено в т. 1 по-горе, гл. ас. В. Петров води упражнения по четири гражданско-правни дисциплини в Юридическия факултет на Софийския университет и във Великотърновския университет. Там той чете и лекционен курс по Семейно и наследствено право. В СУ натовареността му е много над изискуемата, но това не се отразява на качеството на преподаването. Часовете му са интересни и търсени от студентите. В. Петров винаги участва активно при устни и писмени изпити.

5. Заключение

Считам, че кандидатът гл. асистент д-р Венцислав Людмилов Петров отговаря напълно на изискванията на чл. 24, ал. 1 от Закона за развитието на академичния състав в Република България за заемане на академичната длъжност „доцент“: той има научна степен "доктор"; заемал е последователно академичните длъжности "асистент" и "главен асистент" в продължение на 9 години; представил е публикуван монографичен труд по тема, различна от дисертацията за придобиване на образователната и научна степен "доктор", който съдържа множество приноси. Отговаря на минималните национални изисквания по чл. 26 от Закона.

Въз основа на изложеното убедено предлагам на научното жури да избере гл. асистент доктор Венцислав Людмилов Петров, въз основа на който избор той заеме академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.6 Право (Гражданско и семейно право).

Рецензент:

Доц. д-р Анна Станева

15.10.2020